Ett bortglömt 1800-talsfynd av träsksammetslöparen, *Chlaenius sulcicollis* (Coleoptera, Carabidae)

HÅKAN LJUNGBERG

Ljungberg, H.: Ett bortglömt 1800-talsfynd av träsksammetslöparen, *Chlaenius sulcicollis* (Coleoptera, Carabidae). **[An overlooked 19th century record of the ground beetle *Chlaenius sulcicollis* (Coleoptera, Carabidae).]** – Entomologisk Tidskrift 122 (1-2): 57-59. Lund, Sweden 2001. ISSN 0013-886x.

An old, previously unknown Swedish record of the extremely rare ground beetle *Chlaenius sulcicolis* (Payk.) has been found in a public collection. The species was long thought to be restricted to the extreme south of Sweden, but this record together with the recent discovery of a locality in central Sweden completes our picture of the species' distribution considerably, and gives the picture of a wider (albeit scattered) distribution in the eastern part of the country. Since the discovery in 1998 the Swedish population, which is one of very few known in northern Europe, has been subjected to pitfall trapping. It is questioned whether large scale pitfall trapping is a justifiable method for studying the biology of a species red-listed as critically endangered, or if more non-destructive methods should be preferred.

H. Ljungberg, Dept. of Quaternary Geology, Lund University, Tornavägen 13, SE-223 63 Lund, Sweden. E-mail <hakan.ljungberg@geol.lu.se>

Om de svenska fynden

Träsksammetslöparen (*Chlaenius sulcicollis* (Payk.)), hör till våra mest sällsynta jordlöpare och är även i övriga Europa en ytterst sällsynt och överallt rödlistad art. Såsom varande strikt knuten till tidvis översvämmade, hydrologiskt ostörda kärrmarker, hotas den framför allt av utdikningar och regleringar. De svenska fynden var till helt nyligen begränsade till de sydsvenska landskapen Skåne, Öland och Gotland, och med undantag för ett vinddriftsfynd hade arten inte påträffats inom landet efter första världskriget. Upptäckten av en population på en myr nära Gävle i södra Gästrikland (Wallin et al. 2000) var därför en stor överraskning. Detta fynd föranledde mig att på nytt granska vad som var känt om artens utbredning i Norden, och intressant nog visade det sig att ett par fynd från sydvästra Finland var kända (Lindroth 1945). Även om dessa fynd huvudsakligen tycktes röra sig om vinddrivna exemplar, så förefaller åtminstone ett av dem vara gjort i en för arten naturlig biotop, snarare än i driftmaterial på havsstranden. Dessutom finns i samlingarna på Zoologiska museet i Lund ett äldre svenskt exemplar av träsksammetslöparen, som knyter samman förekomsten i Gästrikland också med de sydsvenska fynden. Exemplaret, som härrör ur C.G. Thomsons samling, är försett med en av Thomson handskriven etikett med texten: "Småland, coll. Ljungh". Utan tvekan är detta beläggexemplaret för det fynd från Skärsjö i Bälaryd socken som 1823 publicerats av Ljungh (enl. Lindroth 1949, s. 858), och som legat till grund för Thomsons uppgift om att arten påträffats i Småland (Thomson 1859). Lindroth (1945, s. 377; 1949, s. 858) avfärdade detta fynd med kommentaren att det (fritt översatt) "utan tvekan rör sig om *C. quadrisulcatus*". Denna slutsats är i och för sig förståelig, eftersom *C. quadrisulcatus* (Payk.) länge varit känd från detta område (från Småland, Väster-

götland och Östergötland), medan *C. sulcicollis* har verkat ha en mer exklusivt sydlig utbredning. Det står i alla fall klart att Lindroth aldrig hade tillfälle att granska beläggexemplaret. I och med detta fynd framstår såväl den nyligen upptäckta förekomsten i Gästrikland som de ovannämnda finska fynden i en annan dager. Bälaryd är nämligen beläget uppe på Sydsvenska höglandet (ca 180 m ö.h.), i en region som klimatiskt mer liknar Bergslagen än sydligaste Sverige. Det förefaller inte alls otroligt att träsksammetslöparen har, eller åtminstone tidigare har haft, en mer vidsträckt utbredning i östra Sverige (fig. 1), och att de få och glest spridda fynden får skyllas artens stora sällsynthet i kombination med att levnadssättet gör den mycket svårfunnen.

På Gustavsmyren i Gästrikland påträffades förutom träsksammetslöparen också den närbesläktade strimmiga sammetslöparen (*C. quadrisulcatus*), och Wallin et al. (2000) framkastade rentav tanken att det möjligen skulle gå att påträffa också praktsammetslöparen (*C. costulatus* (Motsch.)) tillsammans med dessa två arter på någon svensk lokal. I detta sammanhang kan det vara intressant att nämna att *C. sulcicollis* och *C. costulatus* så sent som 1990 påträffades tillsammans på en lokal i östra Lettland (Barsevskis 1993). Uppenbarligen uppvisar dessa tre arter stora likheter i levnadssätt och biotopval.

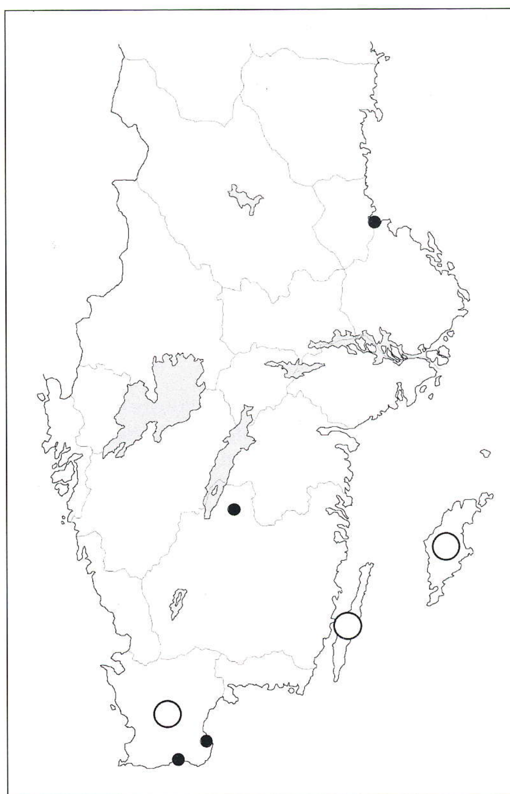

Fig. 1. Svenska fynd av träsksammetslöparen, ***Chlaenius sulcicollis.*** *Ofyllda cirklar markerar gamla landskapsuppgifter utan exakt lokalangivelse. Med undantag av den nordligaste lokalen är alla fynd gjorda före 1920.*

Swedish records of ***Chlaenius sulcicollis.*** *Open circles denote old provincial records without exact locality. With the exception of the northernmost locality, all records are from before 1920.*

Några kritiska synpunkter

De stora sammetslöparna *Chlaenius costulatus*, *C. quadrisulcatus* och *C. sulcicollis* är pampiga djur, som p.g.a. sin sällsynthet och svåråtkomlighet är eftertraktade samlarobjekt. De är dessutom arter som står högt upp på rödlistor i hela sitt europeiska utbredningsområde och som t.ex. tycks balansera på utrotningens brant i hela Centraleuropa. Sannolikt har vi i Norden med våra stora arealer relativt opåverkade myrmarker ett ansvar för deras fortbestånd. Att fastställa i vilken miljö fortplantning och larvutveckling sker är naturligtvis av största vikt om vi skall kunna avgöra exakt vilka egenskaper som gör de kända lokalerna till lämpliga habitat, och hur sådana miljöer skall kunna bevaras eller återskapas på andra platser i landet. Vid sådana studier måste emellertid alltid nyttan av vunna kunskaper vägas mot risken för negativa effekter på populationer som kan misstänkas vara såväl små som isolerade.

Beträffande *C. sulcicollis*, som är rödlistad som akut hotad (Gärdenfors 2000), känns det inte bra att det redan året efter upptäckten inleds omfattande insamlingar med fallfällor på den enda kända svenska lokalen. Visst kan man alltid argumentera att det kan finnas ett mörkertal av oupptäckta populationer, men innan sådana

faktiskt har konstaterats anser jag att man av försiktighetsskäl måste behandla djuren som om de bara förekom på de få lokaler där de hittills påträffats. Det vore önskvärt att insamlingar bedrevs med återhållsamhet, tills dess vi vet mer om utbredningar och populationsstorlekar hos dessa starkt minskande arter.

Alldeles oavsett sådana invändningar tycks fallfällor vara ett trubbigt instrument för att studera dessa djur. Insamlingarna av *C. quadrisulcatus* (Wallin et al. 1999) och *C. sulcicollis* (Wallin et al. 2000) har, trots att åtskilliga adulter erhållits, inte lyckats ge svar på grundläggande frågor som var larvutvecklingen sker eller när/var/hur larver och adulter söker sin föda. Jag tror att anledningen är att att levnadssättet hos dessa arter är mer eller mindre amfibiskt, ett levnadssätt som tidigare har konstaterats hos andra jordlöpare, bl.a. *Carabus clathratus* L. Exemplar av *C. clathratus* som observerats i fångenskap har tillbringat upp till 15 minuter åt gången under vattnet, och bara besökt vattenytan för att förnya det luftförråd de hållit under sina täckvingar (Thiele 1977). Jag har själv vid Mälaren kunnat observera hur exemplar av *C. clathratus* som släppts i vattenkanten aktivt dykt och försökt att undkomma springade längs botten. De flesta andra strandlevande jordlöpare beter sig på ett helt annat sätt när de hamnar i vattnet, och försöker i stället ta sig i land "simmande" på ytspänningen. Det finns observationer som tyder på att också *C. quadrisulcatus* och *C. sulcicollis* hör till de arter som till stor del är aktiva under vattenytan. Det första uppländska exemplaret av *C. quadrisulcatus* påträffades vid vattenhåvning efter dykare (M. Jonsell, muntl.), och på Gustavsmyren påträffades det första exemplaret av *C. sulcicollis* simmande/krypande över botten på ca 5 cmentimeters vattendjup (U. Nylander och egen obs.). Kanske tillbringar våra stora sammetslöpare bara en bråkdel av sin aktiva tid på torra land, något som också skulle kunna förklara varför de trots sin storlek är så dåligt kända, och så sällan påträffats av samlare. Vid fallfällestudier av dessa arter fångas då enbart de exemplar som tillfälligtvis begett sig upp på fastare mark, och man riskerar att helt missa de viktigaste aspekterna av arternas biologi: födosök, fortplantning och larvutveckling. Helt klart är att många frågetecken beträffande sammetslöparnas biologi finns kvar att räta ut!

Tack

Ett varmt tack till Roy Danielsson, som generöst har givit mig tillgång till samlingarna på Zoologiska Institutionen, Lund. Mikael Sörensson har granskat och kommenterat texten.

Litteratur

Barsevskis, A. 1993. Austrumlatvijas Vaboles. Daugavpils (Saule).

Gärdenfors, U. (red.) 2000 Rödlistade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, Uppsala.

Lindroth, C.H. 1945. Die Fennoskandischen Carabidae, I. – Göteborgs Kgl. Vet. Vitterh. Samh. Handl., Ser. B 4 (1). Göteborg (Medd. Göteborgs Musei Zool. Avd. 109).

Lindroth, C.H. 1949. Die Fennoskandischen Carabidae, III. – Göteborgs Kgl. Vet. Vitterh. Samh. Handl., Ser. B 4 (3). Göteborg (Medd. Göteborgs Musei Zool. Avd. 122).

Thiele, H.-U. 1977. Carabid Beetles in Their Environments. Springer-Verlag. Berlin.

Thomson, C.G. 1859. Skandinaviens Coleoptera, synoptiskt bearbetade. I. Lund.

Wallin, H., Lindelöw, Å., Roos, P., Holmer, M. 1999. Strimmiga sammetslöparen (*Chlaenius quadrisulcatus* (Paykull))(Coleoptera: Carabidae) i norra Uppland — aktivitet, käkslitage och ålder. – Ent. Tidskr. 120 (3): 101-110.

Wallin, H., Lindelöw, Å., Nylander, U. 2000. Träsksammetslöparen (*Chlaenius sulcicollis* (Paykull)) (Coleoptera: Carabidae) i södra Gästrikland — aktivitet, käkslitage och ålder. – Ent. Tidskr. 121 (4): 161-170.